

Prof. dr. Jože Balažic, dr. med.

Medicinska deontologija in spoštovanje človekovega dostojanstva po smrti

Uvod

Hipokrat, oče medicinske morale, etike in deontologije je povedal, da bo spoštoval človeško življenje od spočetja do smrti in tudi po smrti ne bo nepooblaščenemu govoril o bolnikovi bolezni. Njegova izpoved se je ohranila skozi stoletja in našla svoje mesto tudi v slovenskih kodeksnih normah in v slovenski zakonodaji. Pozitivno naravnani pravni predpisi nalagajo vsakemu državljanu spoštovanje pokojnega in pietetni odnos, deontološka načela pa to še posebej zapovedujejo zdravniku.

1. Razpravljanje

1.1 Zdravnik in poklicna molčečnost

Za poklicno skrivnost se šteje vse, kar zdravnik in zdravstveno osebje pri opravljanju svojega poklica zvedo o bolniku ter o njegovih osebnih, družinskih in socialnih razmerah, pa tudi vse informacije v zvezi z ugotavljanjem, zdravljenjem in spremljanjem bolezni. Zdravnik je dolžan varovati poklicno skrivnost tudi do družinskih članov bolnika in tudi po bolnikovi smrti.

1.2 Kdaj je zdravnik razrešen poklicne molčečnosti?

Zdravnik je razrešen poklicne molčečnosti, če na to pristane bolnik za časa življenja, ali če je to nujno potrebno za blagor bolnika, njegovo družino ali družbo, oziroma če tako določajo z zakonom določene posebne določbe. V primerih, ko bolnik zdravnika odveže poklicne molčečnosti, bo zdravnik pretehtal, kaj od sporočenega bi lahko škodovalo in katere podatke bo zadržal v tajnosti.

Če natanko pretehtamo obe določili, se nam mnogokrat zastavlja vprašanje, ali ohraniti zdravniško molčečnost za vsako ceno, ali gledati na stroga določila tudi iz človeške plati. Pogosto je zdravnik v dilemi, kaj in na kakšen način povedati bolnikovim svojcem o njegovi bolezni in ne

nazadnje tudi o vzroku bolnikove smrti. Praksa je pokazala, da če bolnik temu izrecno ne nasprotuje oz. ni nasprotoval, zdravnik njegovim najbližjim svojcem na razumljiv način pojasni določene segmente bolezni, prav tako pa jim tudi pojasni vzrok smrti. Če pa bolnik temu izrecno nasprotuje kljub zdravnikovi razlagi, komu lahko posreduje njegove podatke o zdravljenju, je razkritje vsakega podatka izdaja poklicne skrivnosti, ki ima za posledico kazensko in moralno zdravnikovo odgovornost.

1.3 Bolnik in pokojnik v znanstveno-raziskovalnih objavah in pri pouku

V znanstveno-raziskovalnih objavah in pri pouku smejo biti podatki o rezultatih ugotovitev in preiskav sporočeni le tako, da je zagotovljena anonimnost bolnika oz. pokojnika. Javno je moč prikazovati bolnikovo truplo v znanstvene in učne namene le z njihovim pristankom (za pokojnike s pristankom za življenje). Pri tem pa mora biti zagotovljena poklicna molčečnost in njihovo osebno dostojanstvo.

1.4 Kazniva dejanja zoper dostojanstvo mrtvega človeka

Kazenska zakonodaja Republike Slovenije pozna dve kaznivi dejanji, in sicer kaznivo dejanje skrunitve groba in skrunitve trupla. Ti dve kaznivi dejanji nastopita vselej takrat, kadar nepooblaščen oseba odpre grob, izkoplje truplo in ga bodisi odtuji bodisi oskruni iz kakršnihkoli namenov. Izjema je prekop trupla ter izkop trupla (ekshumacija). Truplo, ki je pokopano (ne glede na čas pokopa) se sme izkopati in pregledati ter raztelesiti, kadar je podan sum, da je smrt nastopila kot posledica kaznivega dejanja. Izkop trupla v skladu z Zakonom o kazenskem postopku lahko odredi le preiskovalni sodnik.

1.5 Obdukcija (raztelesenje) trupla

Obdukcija trupla je v naši državi pravno urejena in ni pravnega predpisa, ki bi raztelesenje trupla prepovedoval. Pravni predpisi, ki določajo obdukcijo, so:

1. Zakon o kazenskem postopku, ki predpisuje sodno obdukcijo v zvezi s smrtjo kot kaznivim dejanjem ali sumom kaznivega dejanja. Odreja jo preiskovalni sodnik, svojci nanjo nimajo vpliva.

2. Zakon o zdravstveni dejavnosti predpisuje klinično ali bolnišnično obdukcijo vseh umrlih v zdravstvenih ustanovah ali pri privatnem zdravniku. V primeru pojasnjene vzroka smrti in odsotnosti morebitnega kaznivega dejanja (prometne nesreče, delovne nezgode itd.) klinika lahko ali na željo svojcev ali na željo vodje enote od obdukcije odstopi.

3. Pravilnik o pogojih in načinu opravljanja mrliško pregledne službe predpisuje obvezno obdukcijo (kadar zdravnik mrliški preglednik ne more ugotoviti vzroka smrti, kadar gre za nalezljivo bolezen ali sum na nalezljivo bolezen in kadar to zahteva zdravnik, ki je umrlega zdravil) in dovoljeno obdukcijo (ki jo lahko zahtevajo svojci umrlega, če se ne strinjajo z vzrokom smrti, ki ga je ugotovil zdravnik mrliški preglednik).

4. Zakon o zavarovalnicah opredeljuje pri nas redko zavarovalniško obdukcijo.

Pri nekaterih skupinah prebivalstva (muslimani, razne eksotične verske sekte) se pojavlja odpor proti obdukciji iz ideoloških razlogov, ki pa ne morejo biti nad pravnim predpisom države.

Obdukcija se opravlja v skladu s sodnomedicinskimi in patoanatomskimi doktrinarnimi načeli, pietetno in v skladu z etičnimi normami. Javne obdukcije niso dovoljene, strogo je omejeno tudi prisostvovanje pri obdukciji.

1.6 Odvzem organov in tkiv po smrti bolnika in izročitev trupla v študijske in znanstvene namene

Po nastopu smrti je sorazmerno malo organov, ki bi bili primerni za presaditev živemu prejemniku. V poštev pride predvsem odvzem ledvic, roženic, kože, kosti. Ostali organi so zelo občutljivi in je potreben izredno kratek čas po nastopu smrti, kar predstavlja tehnične in izvedbene probleme, zato odvzem organov s trupla nima pomembnega načina pridobivanja organov za potrebe zdravljenja. V primeru take potrebe oz. prilike je potrebno pridobiti soglasje svojcev, četudi se je pokojni za to za življenje zavestno odločil.

Vedno pogosteje se dogaja, da ljudje svoje telo po nastopu smrti zapustijo v znanstvene namene in namene pouka medicine, v kar zavestno pristanejo s posebno vlogo in izpolnjenim formularjem na Inštitutu za anatomijo Medicinske fakultete. Ostanki takega trupla se kremirajo, prav tako se obvezno kremira biološki material kot ostanek raznih patohistoloških preiskav.

1.7 Skrb za placente in ostanke plodov po umetnih abortusih

V glavnem vse slovenske porodnišnice ter ginekološki oddelki posteljice po porodih ter ostali biološki material kremirajo, dogajalo pa se je, da je abortivni material namesto v kremaciji bil enostavno spuščen v kanalizacijo.

2. Zaključek

Slovenska zakonodaja in deontološki predpisi omogočajo dobro zaščito in spoštovanje človekovega dostojanstva po smrti bolnika, poškodo-

vanca ali nenadno umrlega. Postopki po nastopu smrti se opravljajo v skladu z veljavnimi doktrinarnimi principi in etičnimi normami. Kljub temu pa tu in tam opažamo določena odstopanja iz velikokrat nepojasnjenih razlogov. V obdobju slovenske države ne poznamo primerov skrunitev trupla ali skrunitev groba kot kaznivega dejanja, ki bi ga obravnavala slovenska sodišča.

Povzetek: Jože Balažic, Medicinska deontologija in spoštovanje človekovega dostojanstva po smrti

Medicinska deontologija je nauk o dolžnostih, ki so pomembne za zdravnika in so natančno opredeljene v Kodeksu medicinske deontologije Slovenije. Kodeksna določila, katerih spoštovanje in upoštevanje zahteva tudi zdravstvena zakonodaja, natančno določajo tudi bolnikovo (človekovo) dostojanstvo po njegovi smrti. Tudi po smrti bolnika za zdravnika velja poklicna molčečnost in njeno razkritje pomeni kodeksni prekršek najhujše vrste ter kaznivo dejanja v skladu s kazenskim zakonom RS. Samo v natančno določenih primerih je zdravnik te poklicne skrivnosti lahko odvezan.

Ključne besede: medicinska deontologija, poklicna skrivnost, bolnikova pravica po smrti

Summary: Jože Balažic, Medical Deontology and Respect for Human Dignity after Death

Medical deontology is the teaching about the duties that are important for the doctor and are precisely defined in the Slovenian Code of Medical Deontology. Also medical legislation requires the observation of the stipulations of the Code, which also precisely determine the patient's (man's) dignity after his death. Also after a patient's death the doctor must observe medical confidentiality and a breach thereof is a severe violation of the Code as well as a criminal offence in accordance with the Slovenian Criminal Code. Only in precisely specified cases the doctor may be released from this confidentiality.

Key words: medical deontology, professional secrecy, the patient's right after death.